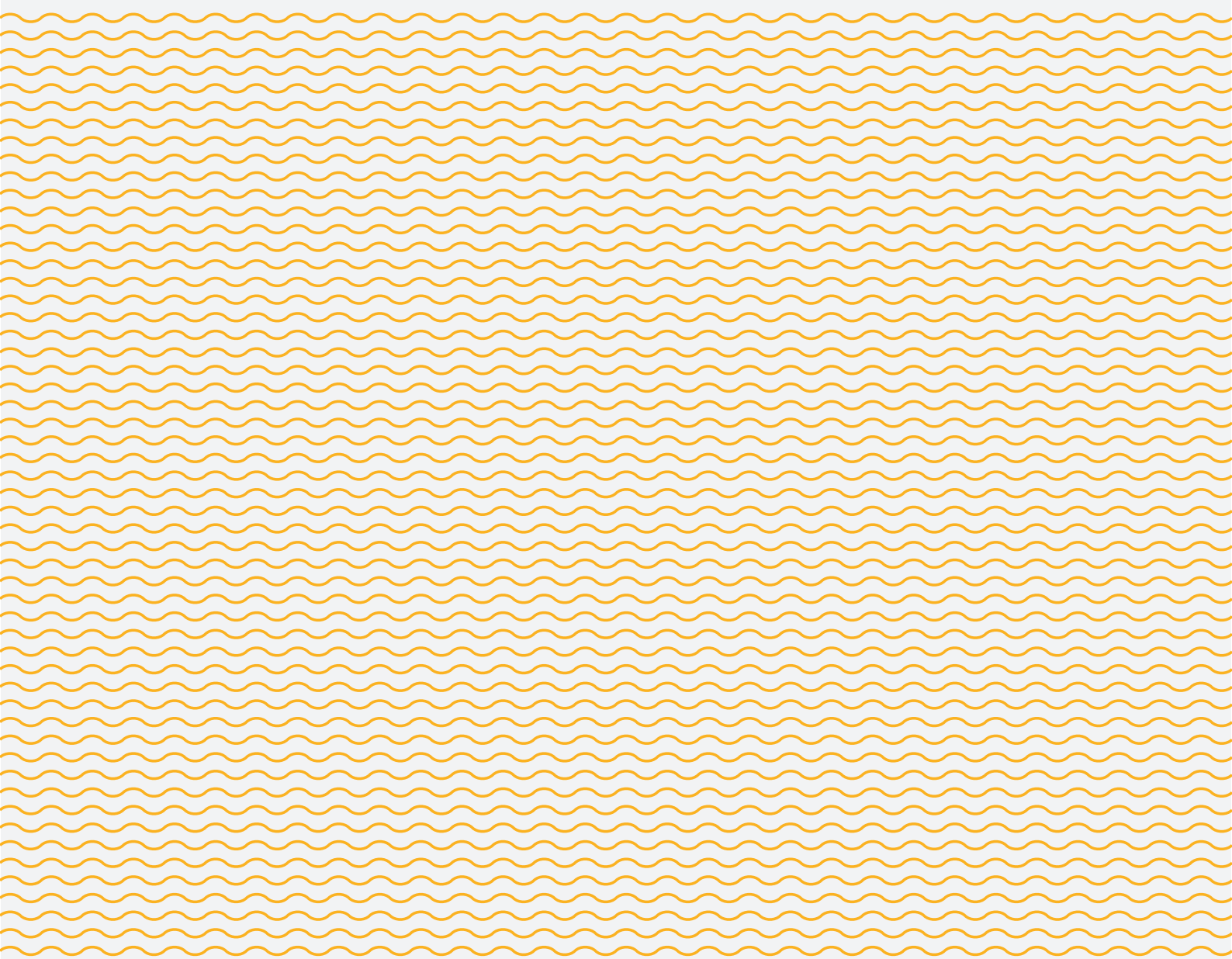

LESMAP

WAS DE AARDE VROEGER PLAT?

Bette Westera en Sylvia Weve

COLOFON

Bijlage bij *Was de aarde vroeger plat?* van Bette Westera (ISBN 9789025767921), de winnaar van de Gouden Poëziemedaille 2018.

De Gouden Poëziemedaille is dé prijs voor kinderroëzie in de Lage Landen. Kinderpoëzie schrijven is een vak apart. Goede kinderroëzie is gelaagd, technisch sterk en verrassend. Om het genre extra in de kijker te zetten reiken Poëziecentrum en CANON Cultuurcel tweejaarlijks de Gouden Poëziemedaille uit aan de beste kinderroëziebundel. Een vakjury buigt zich over de titels die de voorbije twee jaar in Vlaanderen en Nederland zijn verschenen.

De lesteps zijn uitgewerkt in opdracht van CANON Cultuurcel en Poëziecentrum voor Jeugd en Poëzie vzw.

cultuurkuur.be/kinderpoëzie

CANON
CULTUURCEL

POËZIE
CENTRUM

INHOUD

Les 1 voor de eerste graad	4
Les 2 voor de eerste graad	7
Les 3 voor de tweede graad	9
Les 4 voor de tweede graad	11
Les 5 voor de derde graad	14
Les 6 voor de derde graad	17

LES 1 – 1STE GRAAD – SAAIDAGEN EN WAAIDAGEN

DOELEN

- tegenstellingen formuleren
- nieuwe samenstellingen maken
- rijmwoorden herkennen

MATERIAAL

- rijmwoordensjabloon
- windmolensjabloon
- gekleurd papier
- gaatjestang
- stempels en inktkussen (optioneel)
- splitpennen
- rietjes

GEDICHT

• Kan de tijd echt vliegen?

- Op waaidagen
- vliegt de tijd
- je om de oren
-
- Op saaidagen
- staat de tijd stil
-

VOOR HET LEZEN

In dit gedicht wordt er gespeeld met tegenstellingen. Ga samen in een kring staan en zeg luidop enkele woorden. De bedoeling is dat je leerlingen het omgekeerde uitbeelden.

Vb. jij zegt naar boven kijken de kinderen kijken naar beneden
zitten
warm
stap naar rechts stappen naar links
vliegen
...

Vinden ze dit leuk? Laat hen zelf iets bedenken als opdracht. Belangrijk! Als niet iedereen hetzelfde uitbeeldt, is dit geen probleem. Dit kan je aangrijpen als aanknooppunt tot een gesprek.

Na de uitbeeldingen lees je het gedicht voor.

NA HET LEZEN

Bespreek met je leerlingen wanneer ze het gevoel hebben dat de tijd snel gaat en wanneer juist traag? Wat zou de dichter bedoelen met saaidagen en waaidagen?

Bestaan deze woorden in het woordenboek? Nee, toch weten we wat de dichter ermee bedoelt. Dichters bedenken soms nieuwe woorden door bestaande woorden met elkaar te verbinden. Dat maakt dit gedicht origineel. De nieuwe woorden zorgen er ook voor dat we even zelf moeten nadenken.

Teken twee kolommen op het bord: saaidagen en waaidagen. Iedereen mag iets dat ze leuk of saai vinden noteren in de kolommen. Het kan zijn dat er in de twee kolommen hetzelfde staat, wat één iemand heel leuk vindt, kan iemand anders saai vinden. Wijs erop dat het net leuk is dat er verschillen zijn, net zoals bij het uitbeelden.

Wie wil kan hier nog verder filosoferen over tijd.

Kan de tijd echt vliegen? Duurt tijd altijd even lang? Kan je een woord vinden dat even lang duurt als een seconde?

VERWERKINGSOPDRACHT

We stellen zelf nieuwe woorden samen en maken een windmolentje.

In het gedicht waren er twee woorden die rijmde. Wie weet welke? (saaidagen en waaidagen)

Deel het rijmwoordensjabloon (zie volgende pagina) uit en verbind de woorden met elkaar die rijmen.

Omcirkel het rijmpaar dat je het bijzonderste vindt:

Vul hier woord 1 in:

..... + dagen =

Vul hier woord 2 in:

..... + dagen =

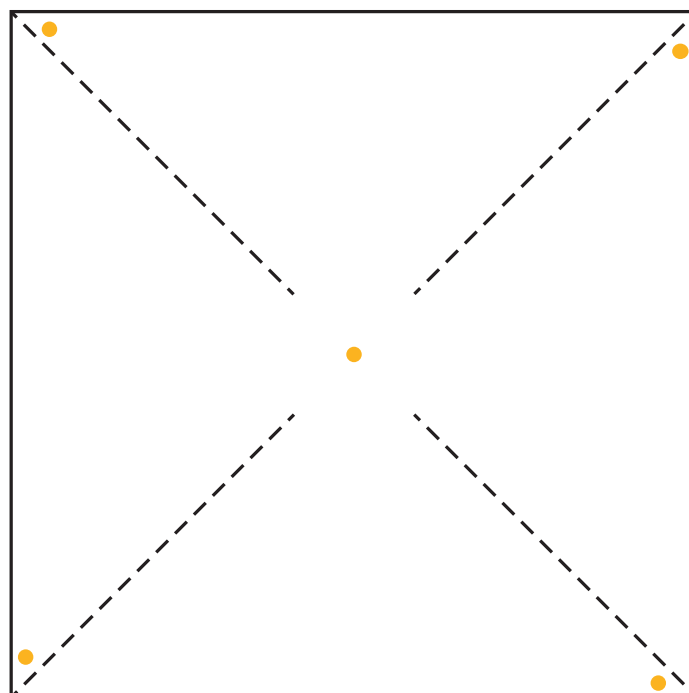
Met onze nieuwe woorden maken we een windmolen. Zodat al die nieuwe woorden kunnen draaien in de wind. Je kan hiervoor het sjabloon hieronder gebruiken.

Stempel of schrijf de nieuwe woorden op de stippellijnen (aan de andere kant van de bol). Knip de schuine zijden op de stippellijn. Maak met een gaatjestang een gat in de vier aangeduide punten en één in het midden. Breng alles bij elkaar en houd de verschillende punten bij elkaar met bijvoorbeeld een splitpen. Maak een gaatje in het rietje en bevestig de papieren molenwieken eraan. Nu heb je een originele molen.

MEER?

5

- × De bundel *Waarom een buitenboordmotor eenzaam is* van Joke van Leeuwen gaat dieper in op soorten rijmen.
- × Het informatieve boek *De grootste toren, de kleinste ster* van Tsou Page gaat dieper in op vergelijkingen met prachtige illustraties.

RIJMWOORDENSJABLOON

SLAAP

FLUISTEREN

PLONS

NACHT

LUCHT

DOE

WIND

VEEL

WACHT

DONS

IJS

ZUCHT

SCHOMMEL

KIND

MOE

GRIJS

LUISTEREN

ROMMEL

SPEEL

AAP

LES 2 – 1STE GRAAD – LICHT IN HET DONKER

DOELEN

- belevingen verwoorden
- een gedicht ontleden en bespreken
- zelf een gedicht schrijven

GEDICHT

Is er nog licht als niemand het kan zien?

- Als niemand ze ziet,
- bestaan er dan kleuren?
- Als niemand het ziet,
- bestaat er dan licht?
- Er kan in het donker
- van alles gebeuren
- dat niemand kan zien.
- Doe je ogen maar dicht.
- Waar is nu het licht?
- Is het uit? Is het aan?
- Of zou het gewoon
- zijn gestopt met bestaan?

MATERIAAL

- een doosje met iets om aan te ruiken
- een glazen bokaal per leerling
- een kaarsje of theelichtje per leerling
- een watervaste stift
- ijzerdraad
- vloeipapier/ zijdepapier
- behangerslijm

VOOR HET LEZEN

Vraag aan je leerlingen om hun hoofd op de tafel te leggen en hun ogen te sluiten. Ze mogen niet kijken of spieken. Zeg hen dat ze het even heel donker maken voor zichzelf.

Daarna stel je enkele vragen:

- × Hoeveel vingers steek ik op?
- × Welke kleur heeft mijn trui?
- × Hebben jullie een idee waar ik in het klaslokaal sta?
- × Ga rond met een doosje snoep en vraag aan je leerlingen te beschrijven wat ze ruiken. Kunnen ze het raden?
- × Verander iets in je lokaal.
Zet bijvoorbeeld je stoel op je bureau, hang een poster van het bord aan de muur, zet een gekke hoed op ...

Vraag daarna aan je leerlingen om de ogen te openen en bespreek alle vragen die je hebt gesteld. Bespreek met je leerlingen de beleving. Wat vond je er van? Was het moeilijk of gemakkelijk? Is licht belangrijk om te kunnen zien, ruiken, voelen ...? Waarvoor is dat licht het belangrijkste en waarvoor helemaal niet? Valt het bij je leerlingen op dat er 'iets' anders is?

Lees daarna het gedicht voor.

NA HET LEZEN

De laatste zin van het gedicht is 'Of zou het gewoon zijn gestopt met bestaan?' Vraag aan je leerlingen wanneer licht ophoudt met bestaan (Bij een zonsverduistering, als je blind bent, 's nachts) en bespreek of er werkelijk geen licht meer is in die situaties (natuurlijk wel).

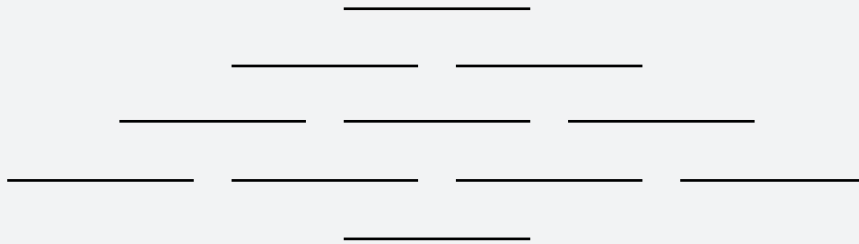
Verzamel woorden:

- × Vraag je leerlingen welke dingen zij associëren met 'donker'.
(de bodem van de zee, ruzie, regenwolken, catacomben, de nacht, de kelder, een nachtmerrie, pure chocolade, koffie ...)
- × Kies één of twee antwoorden. Welk gevoel hoort daar volgens jou bij?
Kelder: eng, nat, koud, eenzaam, benauwd ...
- × Welke kleur past er bij jouw gekozen antwoord?
Zwart, paars, donkerblauw ...
- × Zoek een rijmwoorden op enkele van je gevonden woorden.
Nat – rat, eenzaam – raam, donkerblauw – kou ...

Met deze gevonden woorden maak je nu zelf een elfje:

Een elfje of elf is een gedicht van 11 woorden, verdeeld over 5 regels. De eerste regel heeft 1 woord, de tweede regel heeft 2 woorden enz. De vijfde regel heeft weer 1 woord en bevat meestal een samenvatting van het geheel.

De vorm wordt vooral gebruikt om kinderen, maar ook volwassenen, kennis te laten maken met het schrijven van poëzie. Omdat het 'verhaal' van het gedicht moet worden ondergebracht in elf woorden, wordt de schrijver gedwongen over de tekst na te denken. Bovendien moet in de vijfde regel het gedicht in een woord worden samengevat. De regels 1 tot en met 4 mogen een volzin vormen.

Als deze dichtvorm nieuw is voor je leerlingen kun je eerst enkele voorbeelden bespreken om hen te inspireren. Laat hen vertellen wat er opvalt aan een elfje.

eenzaam
zonder raam
koud en nat
er knarst een rat
kelder

op
de bodem
van de donkerblauwe
zee is het koud
benauwd

kan
het licht
stoppen met bestaan?
soms gaat het aan
spontaan.

VERWERKINGSOPDRACHT

Maak een lichtje voor in het donker.

Geef je leerlingen een glazen bokaal en zijdepapier in de kleur die in hun persoonlijk elfje voorkomt. Bekleef de bokaal met stukjes zijdepapier en behangerslijm. Zorg dat niet de hele glasoppervlakte bedekt is.

Laat hen daarna hun elfje met een watervaste stiftpen op de bokaal schrijven. Bevestig aan de bovenkant een stuk ijzerdraad als handvat. Zet er een kaarsje in en je bent klaar!

LES 3 – 2DE GRAAD – GATEN IN DE TIJD

DOELEN

- filosoferen over tijd
- rijmklanken herkennen
- een rijmschema herkennen
- splitsen in lettergrepen
- rekenen met poëzie
- spreken met intonatie

GEDICHT

Hoe weet je dat de tijd bestaat?

- De tijd zit in de gaten in je broek.
- De tijd zit in het hoofd van oude mensen.
- De tijd zit in de schimmel op de koek.
- De tijd zit in verwachtingen en wensen.
- De tijd zit in een pasgeboren kalfje in de wei.
- De tijd gaat om en door, maar nooit voorbij.
- De tijd zit in de smaak van oude kaas.
- De tijd zit in ruïnes van kastelen.
- De tijd zit in de baard van Sinterklaas.
- De tijd zit in verlangen en vervelen.
- De tijd zit in een brommer willen hebben, of een boot.
- De tijd zit in het leven én de dood.
- De tijd zit in een opgegraven bot.
- De tijd zit in het boek dat jij gaat schrijven.
- De tijd zit in de hemel en in god,
- in ruzies en in rimpelige lijven.
- De tijd zit op de zolder van een oude boerderij.
- De tijd zit in de kip én in het ei.

VOOR HET LEZEN

9

Bedenk samen met je leerlingen hoe je kan zien dat de tijd voorbijgaat. Probeer minstens tien dingen op te sommen. Bekijk na het lezen nog eens jullie lijst, zijn er overeenkomsten?

NA HET LEZEN

Deel het gedicht uit en onderstreep de eindrijmen telkens in een andere kleur.

Wat valt er op? (Het rijmschema ziet er bij elke strofe gelijk uit. ABABCC DEDEFF GHGHCC.)

Is er een rijmklank die nog terugkeert? (Ja: wei–voorbij en boerderij–ei.)

Schrijf alle rijmparen bij elkaar:

- * broek – koek
- * mensen – wensen
- * wei – voorbij
- * kaas – Sinterklaas
- * kastelen – vervelen
- * boot – dood
- * bot – god
- * schrijven – lijven
- * boerderij – ei

Zeg ze samen eens luidop. Ze rijmen allemaal maar ze zijn toch niet gelijk. Sommige worden anders geschreven.

Sommige woorden hebben evenveel lettergrepen, andere niet. Vinden jullie toch dat ze goed rijmen? Waarom? Of waarom niet?

Laat iedereen streepjes trekken tussen elk woord en elk woorddeel. Opgelet! ruïnes is een moeilijk woord om op te splitsen. Tel nu in elke rij alle afzonderlijke woorddelen op. De uitkomst van de som schrijf je voor elke regel. Wat valt er op? (Elke strofe volgt dit patroon: 10-11-10-11-14-10.) Wie denkt dat dit toeval is?

De dichter brengt hiermee telkens hetzelfde ritme in de tekst. Lees maar eens luidop en klap tegelijk. Daarom leest dit gedicht zo lekker. Gedichten schrijven kan dus ook soms rekenen zijn.

VERWERKINGSOPDRACHT

Experimenteer met intonatie:

Iedere leerling krijgt een regel uit het gedicht. Laat hen door elkaar wandelen in de ruimte. Ze mogen enkel hun zinnetje gebruiken.

Formuleer het als:

- * een vraag
- * op een uitbundige toon
- * verdrietig
- * humeurig
- * bang
- * boos
- * overtuigend
- * fluisterend

Tip: Spreek een signaal af waarnaar ze moeten kijken en zich gedragen als standbeelden tot ze de volgende opdracht hebben gekregen.

Experimenteer met ritme:

Verdeel je leerlingen in drie groepjes. Elk groepje krijgt een andere strofe van het gedicht. Ze moeten het gedicht in verschillende ritmes voordragen: heel snel, ongelooflijk langzaam en in horten en stoten. Vinden ze dit leuk? Laat hen nog meer variaties bedenken.

LES 4 – 2DE GRAAD – EI OF IJ?

DOELEN

- filosoferen / filosofisch denken
- een dialoog op rijm schrijven
- woorden correct schrijven: ei en ij
- een verhaal dramatiseren.
- een stopmotionfilm maken

MATERIAAL

- invulblad
- plasticine
- camera/ tablet
- statief (optioneel)

GEDICHT

- **Wat was er eerder, de kip of het ei?**
- 'Dag ei,' zei de kip
- 'Dag kip,' zei het ei.
- 'Wie was er nu eerder, ik of jij?'
- 'Jij,' zei de kip.
- 'Nee jij,' zei het ei.
- 'Want ik lag hier nog niet en toen legde jij mij.'
- 'O ja?' zei de kip.
- 'Ja echt,' zei het ei.
- 'Jij ging aan de leg en toen legde jij mij.'
- 'Echt waar?' zei de kip.
- 'Echt waar,' zei het ei.
- 'Maar voor je er was zat je zelf in een ei.'
- 'Ik?' zei de kip.
- 'Ja jij,' zei het ei.
- 'Je zat in een ei, maar je zat niet in mij.'
- 'Wat sip,' zei de kip.
- 'Dus jouw ei,' zei het ei,
- 'moet er eerder geweest zijn dan wij allebei.'
- 'Dan wie?' zei de kip.
- 'Dan wij,' zei het ei.
- 'Jij had nooit een kip kunnen zijn zonder mij.'
- 'Zonder wie?'
- 'Zonder mij!'
- 'Zonder wat?'
- 'Zonder ei!'
- 'Welk ei?' vroeg de kip.
- 'Jouw ei,' zei het ei.
- 'Verhip,' zei de kip.
- 'Mijn ei, dat ben jij,
- dus jij was er eerst.'
- 'Nee jij,' zei het ei.
- 'Jij kwam uit je ei en je ging aan de leg ...'
- En toen hipte de kip als eerste weg.

VOOR HET LEZEN

De filosofische vraag 'wie was er eerder, de kip of het ei?' is één van de oudste vragen. Houd samen met je leerlingen een kringgesprek over filosofische vragen. Bij filosofische vragen bestaat er niet één goed antwoord. Je kan het antwoord niet zomaar opzoeken op het internet of in een boek.

Als opwarming voor het gedicht kan je een week lang elke dag starten met een filosofische vraag. Zo hebben je leerlingen al een open blik wanneer ze het gedicht voor de eerste keer beluisteren. De filosofische vraag 'wie was er eerder, de kip of het ei?' is dan de laatste vraag waarmee je de week kan afsluiten.

Door samen te filosoferen stimuleer je de luister- en spreekvaardigheden van je leerlingen. Ze leren ook te aanvaarden dat niet iedereen op dezelfde manier denkt. Omdat er geen juist antwoord bestaat, neem je ook de prestatiedruk weg. Kinderen zijn van nature nieuwsgierig en dat is een voorwaarde om te beginnen met filosoferen.

Tip: Zorg ervoor dat je als begeleider van het gesprek niet je eigen mening geeft. Je leerlingen kunnen jouw mening het beste antwoord vinden en dan is het gesprek al snel afgesloten. Je kan wel vragen om verduidelijking, erover waken dat iedereen in het gesprek aan de beurt komt en extra open vragen stellen wanneer het gesprek dreigt stil te vallen. Stel vanzelfsprekendheden in vraag en benoem het als dapper wanneer iemand in zijn eentje een mening heeft.

Verdeel je klas in groepjes van 3 of 4 leerlingen en laat hen per groepje nieuwe filosofische vragen bedenken. Je kan inspiratie vinden voor filosofische vragen in de dichtbundel *Was de aarde vroeger plat?*. Paradoxen kunnen ook inspiratie bieden.

Voorbeelden van filosofische vragen:

- * Kan iets beginnen en eindigen tegelijk?
- * Kan een kabouter groot zijn?
- * Kunnen dieren denken?
- * Kan een slak snel zijn?
- * Kunnen we lachen als we ongelukkig zijn?
- * Moeten jongens stoer zijn?

De groepjes kiezen vervolgens één vraag en bedenken ja/nee-antwoorden. Wanneer wel? Wanneer niet? 'Ja, als ...', 'Nee, want ...'. Laat hen 5 antwoorden voor en 5 antwoorden tegen bedenken. Bij elke antwoordzin verzinnen ze een rijmwoord. Er zijn dan 10 zinnen en 10 rijmwoorden.

Op basis van de antwoorden verzinnen de leerlingen 2 personages. Wie zou er voor kunnen zijn, en wie tegen? Bijvoorbeeld bij de vraag 'Kan een slak snel zijn?': de slak en een duizendpoot, of een slak en een luiaard.

Laat hen de beste antwoorden kiezen op de vraag, 2 voor en 2 tegen. Hiermee kan je hen een dialoog laten schrijven op rijm. De figuren moeten elkaar eerst begroeten en op het einde van het gesprek afscheid nemen. De filosofische vraag die ze gekozen hebben, wordt de titel van het gedicht.

Laat ieder groepje zijn dialoog of gedicht voorbrengen. Wie weet bedenken de andere groepjes nog meer antwoorden op de vraag ...

NA HET LEZEN

Lees het gedicht nog eens expressief voor. Je leerlingen zijn al geoefend in het filosofisch denken. Wat valt hen op in dit gedicht? Bekijk ook de prent die erbij hoort. Het is tegelijk een kip en een ei. Zou de tekenaar hiermee iets willen zeggen? Waarom komen de kip en het ei er niet uit? Heeft er iemand gelijk? Vinden ze dit een gedicht? Waarom wel, waarom niet?

Deel na het gesprek het invulblad op de volgende pagina uit. De ei en ij zijn uit het gedicht gegomd. Deze moeten worden aangevuld.

VERWERKINGSOPDRACHT

Maak een stopmotionfilm

Verdeel je leerlingen in groepjes van drie en laat hen experimenteren met de stopmotiontechniek. Dat kan bijvoorbeeld met de gebruiksvriendelijke app Stop Motion Studio of met iMovie op een tablet. Laat hen een klein balletje plasticine bewegen. Hoe kleiner de verschillen tussen elke beweging, hoe beter het resultaat.

Elke leerling heeft een verschillende functie:

- ✗ Animator: beweegt het figuurtje met kleine bewegingen.
- ✗ Hands-checker: kijkt voor een foto genomen wordt dat er geen handen in beeld zijn en geeft het sein om de foto te nemen.
- ✗ Fotograaf: neemt de foto en zorgt dat de camera of tablet niet beweegt

Finaliseer het project. Bekijk elkaars resultaten, wat valt er op? Waarop moeten ze letten?:

- ✗ Zorg ervoor dat er geen handen op de foto's staan.
- ✗ Hoe kleiner de bewegingen, hoe beter het resultaat.
- ✗ Zorg ervoor dat je camerastandpunt niet verandert.

Laat nu je leerlingen figuurtjes in plasticine boetseren: een kip, een ei, een kip-ei ...

Zorg ervoor dat ze ook afwisselen in hun rol. Bij een stopmotionfilmpje maken hoort heel wat geduld. Het zal je verbazen hoeveel foto's er nodig zijn voor een kort resultaat, maar je leerlingen zullen het fantastisch vinden.

Tip:

Maak geen ingewikkelde scenario's. Figuurtjes die zigzaggend wandelen geven al een leuk resultaat. Je kan bijvoorbeeld een kip uit een ei laten breken of een kip een ei laten leggen ...

Extra:

Maak een geluidsband door papier te laten knisperen, het gekraak van een eierschaal na te bootsen ...

MEER?

- ✗ Bartels, R. (2007) *Kinderen leren filosoferen: praktijkboek voor leraren*. Utrecht: Agiel.
- ✗ Bodegraven van, N. (2000) *Spelenderwijs filosoferen met kinderen*. Maarssen: Elsevier.
- ✗ filosofieonderwijs.be/lesmateriaal/filosoferen-in-het-basisonderwijs

INVULBLAD

Wat was er eerder, de kip of het?

'Dag, ' z..... de kip
'Dag kip', z..... het

'Wie was er nu eerder, ik of j.....?'

'J....., ' z..... de kip.
'Nee j....., ' z..... het

'Want ik lag hier nog niet en toen legde j..... m.....'

'O ja?' z..... de kip.
'Ja echt,' z..... het

'J..... ging aan de leg en toen legde j..... m.....'

'Echt waar?' z..... de kip.
'Echt waar,' z..... het

'Maar voor je er was zat je zelf in een

'Ik?' z..... de kip.
'Ja j....., ' z..... het

'Je zat in een, maar je zat niet in m.....'

'Wat sip,' z..... de kip.
'Dus jouw, ' z..... het,
'moet er eerder geweest z.....n dan w..... alleb.....'

'Dan wie?' z..... de kip.
'Dan w....., ' z..... het

'J..... had nooit een kip kunnen z.....n zonder m.....'

'Zonder wie?'

'Zonder m.....!'

'Zonder wat?'

'Zonder

'Welk

'Jouw, ' z..... het

'Verhip,' z..... de kip.
'M.....n, dat ben j.....,
dus j..... was er eerst.'

'Nee j....., ' z..... het

'J..... kwam uit je, en je ging aan de leg ...'

En toen hipte de kip als eerste weg.

LES 5 – 3DE GRAAD – PERSPECTIEF OP ZIJN KOP

DOELEN

- vergelijkingen formuleren
- rijmwoorden herkennen
- een vervolg op een gedicht schrijven
- je mening verwoorden
- foto's maken met geforceerd perspectief

GEDICHT

Hoe klein is een berg in de verte?

- Hoe klein kan iets zijn?
- Wat heet groot, wat heet klein.
- Een berg in de verte is kleiner dan jij
- en koeien op stal voelen groot van dichtbij
- maar klein in het weiland.
- Door loepen bekeken
- zijn hoofdhuizen, torretjes, muggen en teken
- reusachtige monsters met poten zo groot
- als een adelaarsklauw of een struisvogelpoot.
- En door de microscopen?
- Dan zijn ze al gauw dus
- zo groot als de poot van een tyrannosaurus.
- Hoe groot kan iets zijn?
- Wat heet groot, wat heet klein.
- Een stevige zeeke die zelf nog een kalf is
- is groot voor een zebra
- maar klein voor een walvis.

MATERIAAL

- fototoestel(len)
- kleine attributen zoals een beker, een schoen, ijshoortje, een stoel ... (optioneel)

VOOR HET LEZEN

Wanneer is iets groots en wanneer is iets klein?

14

Laat je leerlingen nadenken over het thema door hen op pad te sturen met een denkbeeldige camera. Je kan hen met hun vingers een kader laten vormen door beide duim en wijsvingers op elkaar te laten plaatsen. Of je laat hen in stevig karton een kader uitsnijden. Dit is hun fotokader. Nu moeten ze iets kleins in hun kader laten passen en iets groot. Wat valt er op? (Je moet je kader verder of dichterbij brengen bij je onderwerp dat je wil fotograferen.)

Knippen en samenstellen

Verknip het gedicht en laat het in verschillende groepjes terug in elkaar puzzelen. Daarna mag ieder groepje zijn of haar gedicht luidop voorlezen. Wat is er anders? Vergelijk de verschillende versies met elkaar en met het originele gedicht.

NA HET LEZEN

Bij dit gedicht kan je allerlei kleine opdrachten geven:

- * Dichters gebruiken vaak bijzondere woorden. Welk(e) woord(en) vind jij origineel/ mooi/ speciaal? Omcirkel ze. Bespreek er enkele klassikaal.
- * Wie kan er nog andere vergelijkingen bedenken?
 - * Een pluusje is klein, maar groter dan ...
 - * Een kangoeroe is groot, maar kleiner dan ...
 - * Een olijf is klein maar, groter dan ...
 - * Een wolkenkrabber is groot, maar kleiner dan ...
- * Zoem verder in op het gedicht. Er zijn twee strofes die erg op elkaar lijken. Welke? (De eerste en de derde strofe.) Ze bestaan allebei uit vijf regels en als je de woorden telt in elke regel kan je een patroon ontdekken. Eén regel wijkt af. De welke? Kan je ervoor zorgen dat ze wel even lang worden?
- * Gedichten schrijven is soms ook rekenen. Bereken hoeveel woorden er in het totaal gebruikt werden in dit gedicht. Tip: wil je sneller rekenen, kan je best vermenigvuldigen. Dichters gebruiken wiskunde om in hun gedicht ritme te brengen.
- * Verder valt op dat dit een rijmend gedicht is. Kleur de woorden die met elkaar rijmen in dezelfde kleur in.

NA HET LEZEN

Maak het gedicht langer!

We gaan twee strofes aan het gedicht toevoegen. Je kan deze opdracht in kleine groepjes of klassikaal uitvoeren.

Hoeveel regels moet de volgende strofe hebben? (Zeven regels)

Het gemakkelijkste is om langere regels te schrijven en nadien te bekijken of je woorden kan schrappen. Misschien kan je zelfs een regel in tweeën knippen. Probeer bij de strofes het tegenovergestelde van de voorbeeldstrofe te schrijven.

Tip: Ga op zoek naar bijzondere, minder voor de hand liggende woorden. Rijmen is echt niet gemakkelijk. Kies liever voor originele woorden dan toe te geven aan kromme rijmwoorden.

Door bekeken
zijn
..... zo klein
als
en door de?
Dan zijn
zo klein als

Daarna schrijven we de laatste strofe. Deze bestaat maar uit vijf regels.

Hoe kan iets zijn?
Wat heet groot, wat heet klein?
Een
is voor een
maar voor een

Iedereen leest zijn of haar extra toevoeging aan het gedicht voor. Zo krijgen we een heel erg lang gedicht. Wat vonden ze ervan?

Als evaluatie kan je een stellingenspel houden: Iedereen gaat in het midden van de klas staan. Wie het eens is met de stelling stapt naar de linkerkant van de klas. Wie het oneens is stapt naar de rechterkant.

- * Gedichten moeten altijd rijmen.
- * Om gedichten te schrijven moet je niet nadenken.
- * Gedichten schrijven is leuk.
- * Dichters kennen veel woorden.
- * Ik wil nog wel eens een gedicht schrijven.

VERWERKINGSOPDRACHT

Wat wil de dichteres met dit gedicht vertellen? Hoe komt het dat iets groot zoals een berg toch klein kan lijken? Dit komt door het perspectief. Door diepte in een foto of tekening worden voorwerpen in de verte kleiner. Bekijk samen enkele foto's en schilderijen waarbij het perspectief duidelijk wordt.

Bijvoorbeeld:

- * Een natuurlandschap van Cézanne.
- * Een stadslandschap van Pissarro of Caillebotte.
- * *Dimanche d'été à la Grande Jatte* van Seurat.

Je kan ook bijzondere perspectiefvoorbeelden geven zoals:

- * *Mona Lisa* van Leonardo Da Vinci (Dit was één van de eerste schilderijen waarbij gebruik gemaakt werd van perspectief.)
- * Escher zet het perspectief op zijn kop.
- * Het schilderij met de slaapkamer van Van Gogh speelt ook met perspectief.

Ga nu zelf aan de slag met perspectief. Bekijk eerst enkele foto's die spelen met een geforceerd perspectief. Google maar eens naar voorbeelden. Wanneer je gebruik maakt van optische illusie in fotografie lijkt het alsof je bijvoorbeeld een wolk kan vastgrijpen of een boom tussen je vingertoppen kan houden. Brainstorm samen luidop wat je nog allemaal kan doen en welke attributen je daarvoor nodig hebt, vb. een stoel, een beker ... Stuur je leerlingen in groepjes de speelplaats op. Wanneer ze de juiste houding hebben gevonden kom je als begeleider een foto nemen, of nemen je leerlingen zelf de foto.

Wil je nog meer experimenteren met perspectief en fotografie?

Ga met krijt aan de slag en teken taferelen waarbij je leerlingen een ballon vasthouden en opstijgen, een trap oplopen, ze elkaar optillen met één hand ...

MEER?

- * leerkrachten.kunstcentraal.nl/lesmateriaal/de-molen-in-perspectief-de-molen-in-perspectief-bunschoten/les-1-de-molen-in-perspectief-bunschoten
- * *De grootste toren, de kleinste ster*: geïllustreerd handboek over vergelijkingen, Kate Baker, Het Spectrum: 2018

LES 6 – 3DE GRAAD – REIZEN DOOR DE TIJD

DOELEN

- distichons samenstellen
- met improvisatie een levende tijdmachine maken
- zelf een (rijmend) kortverhaal schrijven

GEDICHT

Kun je door de tijd reizen?

- In mijn toffe tijdmachine
- kan ik zelf de tijd bedienen.
- Zie je deze twee panelen?

- Nee, niet met die hendel spelen
- of je zult voorgoed verdwijnen
- in de tijd van de Romeinen!

- Nee, niet op die toetsen drukken
- of je zult verongelukken
- door een schop van hele grote
- groene dinosauruspoten.

- Nee, blijf af van die pedalen
- of je zult voorgoed verdwalen
- in de straten van Pompeï.

- Galileo Galilei
- zat er ook een keertje aan.
- Had-ie dat maar niet gedaan.
- Hij is nooit meer teruggekomen.

- Heeft – tot ergernis van Rome –
- sterrenkijkers uitgevonden
- die bij ons allang bestonden.
- Galileo, uit mijn klas,
- die opeens verdwenen was
- toen hij deze schuif verschoof ...

- Niet proberen, ben de doof?!
• Ook niet aan dat knopje draaien.
• Ook niet ... zie je wel, daar ga je!

MATERIAAL

- kaartjes met zinnen (bijlage)
- afbeeldingen van machines

NA HET LEZEN

Zinnen bekijken

Met dit onderdeel probeer je de leerlingen te tonen dat een gedicht niet hetzelfde is als een gewone schrijfttekst. Zo valt niet elke regel samen met de hele zin. Een zin kan worden verdeeld over meerdere strofes. Stel daarom inleidende vragen: De zinnen in deze tekst zijn in stukjes gehakt. Hoeveel zinnen zijn er in totaal? In hoeveel stukken is elke zin gehakt?

Elke leerling krijgt een A4'tje met het gedicht. De leerlingen worden gevraagd om stukken uit het gedicht te knippen. Ze zijn hier vrij om elke regel volledig uit te knippen of om deze nog eens op te splitsen. Met deze stukken moeten ze een nieuw gedicht maken.

Een beetje geschiedenis

Het gedicht bevat veel verwijzingen naar de geschiedenis. Zo vertelt het ik-personage in het gedicht over Galileo Galilei, Pompeï, dinosaurussen en de Romeinen. Het is altijd leuk om wat meer te weten te komen over de dingen die in een gedicht staan. Daarom leren we op een speelse manier enkele weetjes over de bovenstaande onderwerpen.

Op kaartjes (zie verder) staan zinnen geschreven. Elke zin is een deel van een rijmend distichon (= tweeregelig gedicht). Elke leerling krijgt een kaartje. De leerlingen moeten rondlopen en op zoek gaan naar de leerling die het ander deel van hun kaartje heeft. Ze zoeken dus het juiste rijm en een zin die past bij hun zin. Om de leerlingen op weg te helpen, kan je zeggen dat de kaartjes met het eerste deel van een strofe met een hoofdletter beginnen en de kaartjes met het tweede deel van een strofe op een punt eindigen.

VERWERKINGSOPDRACHT

Creatief met geluid en beweging

In het gedicht wordt er een tijdsmachine beschreven. Een machine maakt veel geluiden en bewegingen. De leerlingen maken samen een grote tijdsmachine. De improvisatieoefeningen gaan als volgt:

Opwarmingsoefening 1:

Laat voor je het spel begint afbeeldingen zien van verschillende machines (bv. een computer, een kassa ...). Wanneer je de afbeelding toont, maken de leerlingen een geluid waarvan zij vinden dat het erbij past (bv. biepgeluiden bij een kassa, 'vroem'-geluiden bij een motor ...).

Opwarmingsoefening 2:

De leerlingen verspreiden zich in de klas met hun hoofd en armen naar beneden. Zij zijn robots die uitgeschakeld zijn. Zij hebben allemaal een 'denkbeeldige knop'. Wanneer je als leerkracht op deze knop drukt, moeten de leerlingen zichzelf opstarten en ter plekken bewegen als een robot (ze mogen dus niet beginnen stappen). Wanneer je 'shut down' roept, moeten alle robots zichzelf weer uitschakelen.

Na de opwarming is het tijd voor het maken van de machine. Iemand gaat in het midden van de klas staan en maakt een beweging met een bijpassend geluid dat zij/hij blijft herhalen (bv. armen op en neer terwijl je per armbeweging Biep zegt). Een tweede leerling gaat naast de eerste staan. Zij/hij moet ervoor zorgen dat de eerste haar/hem aanraakt. Wanneer dat gebeurt, moet de tweede leerling ook een beweging en een geluid maken. Hetzelfde geldt voor de andere leerlingen die volgen.

Opgelet: Het is belangrijk dat de leerlingen pas bewegen wanneer ze aangeraakt worden. Bv. wanneer de armen van de eerste leerling omhoog gaan, raakt hij de schouders van de tweede leerling aan. Telkens wanneer hij/zij de andere aanraakt, gaat de andere zijn linkerbeen naar achteren en begint hij/zij te zoemen, enzovoort.
Resultaat? Een bewegende, geluidmakende tableau vivant.

Schrijf een verhaal

Het gedicht leent zich uitermate goed om je leerlingen op een speelse manier in contact te brengen met geschiedenis.

Verdeel je klasgroep in groepjes van 3 tot 5 leerlingen en geef iedere groep een A3-papier en een geschiedenisboek (met veel afbeeldingen). Stel de volgende vragen om hen te inspireren voor hun verhaal. Laat je leerlingen samen door het boek gaan om antwoorden te vinden op de vragen. Hun antwoorden noteren ze in steekwoorden op hun A3-papier.

- * Wat gebeurt er wanneer je de hendel van de teletijdmachine overhaalt? In welke tijd ben je beland? Laat hen 5 verschillende tijdvakken kiezen. Vb. de tijd van de Romeinen, die van de Grieken, de renaissance, de prehistorie, de middeleeuwen, WO I ...).
- * Waar ben je beland? Laat hen bij elk van de 5 tijdvakken een bestaande plek kiezen die verband houdt met de gekozen tijd. Dat kan bijvoorbeeld een stad (Romeinen - Rome) of een natuurfenomeen (Pompeï - vulkaan) zijn.
- * Wat gebeurt er terwijl je er bent? Per tijd kiezen ze een grote gebeurtenis. Bijvoorbeeld de inslag van een meteoriet in de prehistorie, de kruistochten in de middeleeuwen of de moord op Frans Ferdinand aan het begin van WO I.

Voor de volgende vraag kiezen je leerlingen 1 van de 5 tijden met bijbehorende plaats en gebeurtenis. Deze werken ze verder uit.

- * Welke personages kom je tegen? Wie kom je er tegen terwijl je daar bent? Opnieuw bieden de geschiedenisboeken inspiratie. Ze kunnen een Neanderthaler tegenkomen in de prehistorie, de kruisvaarders tijdens de middeleeuwen of filosoof Thales van Milete bij de oude Grieken.
- * De laatste vraag die je kan stellen is hoe het afloopt. Kan je terug naar je eigen tijd? Hoe dan? Zo nee, hoe eindigt je verhaal?

Als alle vragen beantwoord zijn, kunnen je leerlingen beginnen met het schrijven van hun kortverhaal.

Je kan ervoor kiezen dat het belangrijk is dat het verhaal op basis van feiten geschreven wordt. Zo gaan je leerlingen in dialoog met het geschiedenisboek en wordt het geen complete fantasievertelling. Of je kan er voor kiezen dat je leerlingen hun verhaal al rijmend opstellen.

Op het einde van de les lezen je leerlingen hun verhalen voor. Voorafgaand aan het voorlezen, geeft het groepje uitleg bij de tijd, plaats, gebeurtenis en personages die ze gekozen hebben. Zo krijgt de hele klas een klein lesje geschiedenis.

EXTRA

Je kan het kortverhaal laten uittekenen in een stripverhaal.

Ter inspiratie kan je deze dichtbundel laten inkijken: *De zombietrein en andere stripgedichten* van Edward van de Vendel, Querido.

GALILEO GALILEI WAS EEN GENIE

UITVINDEN EN STERRENKUNDE HAD HIJ ONDER DE KNIE.

GALILEO WAS SLIM. IK KAN HET JE VERZEKEREN

GEEN ANDER MAN WAS BETER IN REKENEN.

GALILEO WERD IN PISA GEBOREN,

EEN ITALIAANSE STAD WAAR JE ITALIAANS KAN HOREN.

DANKZIJ GALILEO HEBBEN WE GELEERD

DAT DE AARDE ROND DE ZON DRAAIT, EN NIET OMGEKEERD.

DE BEROEMDSTE ROMEIN, EN DAT IS NIET NIKS

DAT IS JULIUS CAESAR, DANKZIJ ASTRIX EN OBELIX.

ROMEINSE MANNEN DIE DROEGEN ZOWAAR

SANDALEN EN TOGA'S, MISSCHIEN EEN BEETJE RAAR.

DE ROMEINEN, DIE HADDEN VELE GODEN

ZOALS JUPITER OF PLUTO, DE KEIZER VAN DE DODEN.

DAT WIJ HUIZEN KUNNEN BOUWEN MET RAMEN EN BALKON

DAT KOMT DOOR DE ROMEINEN MET HUN FANTASTISCHE BETON.

DE STAD POMPEÏ, PRACHTIG ALS HET WAS

LIGT NU BEDOLVEN ONDER STENEN, PUIN EN AS.

DE VULKAAN VESUVIUS BARSTE UIT

EN KOLKENDE LAVA MAAKTE POMPEÏ BUIT.

POMPEÏ, IN DE AARDE DIEP VERSCHOLEN

WERD OPGEGRAVEN, ZODAT JE ER NU NOG IN KAN DOLEN.

GA EENS NAAR POMPEÏ EN JE VOELT BIJ ELKE PAS

HOE HET IN DE STAD, HEEL VROEGER WAS.

TOEN DE MENS NOG NIET BESTOND

MAAKTEN DINOSAURUSPOTEN AFDRUKKEN IN DE GROND.

DE GROOTSTE DINOSAURUS, DAT IS DE T-REX

DIE NOG VEEL ENGER IS DAN EEN TROL, GEEST OF HEKS.

DE DINO'S STIERVEN UIT, EN WERDEN ALLEMAAL STEEN

WANT ALS JE NU RONDKIJKT, ZIE JE ER GEEN EEN.